

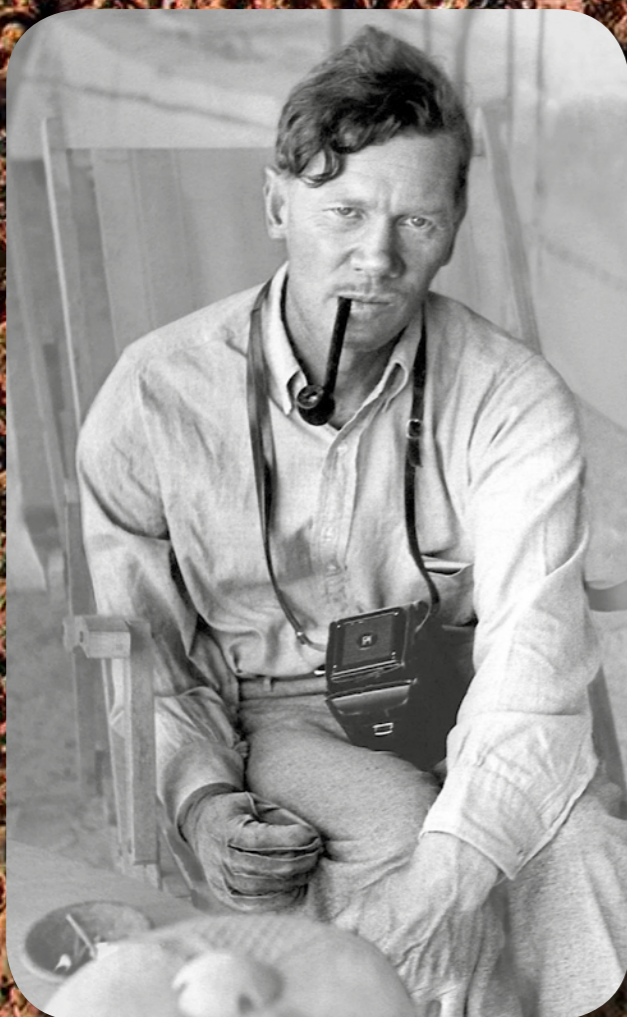
Paluch Tibor – Kujáni Yvett

68

TRÓJA MODERN KUTATÓI ÉS A FELTÁRÁSOK EREDMÉNYEI

Schliemann nyomában

Heinrich Schliemann és Wilhelm Dörpfeld 19. századi feltárásai után alapvetően két régésznek köszönhető, hogy Trója újabb és újabb csodákat tárt a világ elé, amelyek új lehetőségeket adnak a további kutatásokra.

Carl William Blegen, a Cincinnati Egyetem kutatójának portréja

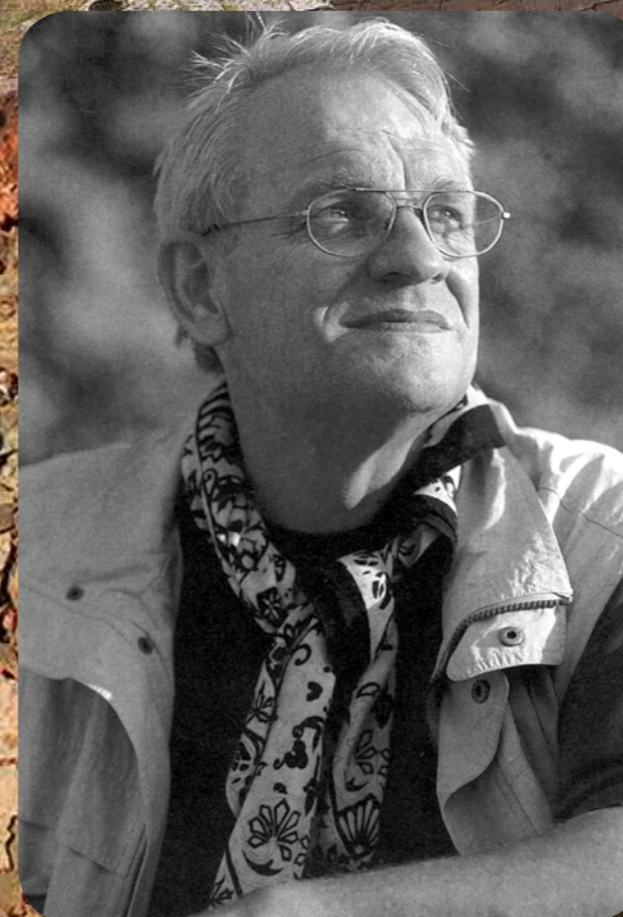
Elsőként Carl W. Blegen nevét kell kiemelnünk. Ő volt az, aki egy görög–amerikai expedíció vezetőjeként 1939-ben feltárta Ano Englianoszon a késő bronzkori Görögország egyik leggazdagabb királyságának, a messzéniaiak központját, Püloszt. Munkásságának korai szakaszában a Yale Egyetem doktoranduszaként több görögországi helyszínen – például Zügouriesz vagy Phliusz – is végzett ásatásokat. 1927-ben csatlakozott a Cincinnati Egyetemhez, melynek aztán élete végéig tanára maradt. Itt érte el legnagyobb szakmai sikereit is. 1932 és 1938 között 7 évadon keresztül a kor legfejlettebb technikai apparátusával ásott Trójában. Erről évente összefoglalókat jelentetett meg, majd az ásatások következtében levont tanulságokat az 1950-es években szakmai kötetekben, majd az 1960-as években a nagyközönség számára is érthető formában jelentette meg.

A korábbi ásatások eredményei alapján általános nézet volt, hogy a homéroszi Trója a Hisarlikon feltárt domb alulról számolva VI. rétegében helyezkedett el. Blegen – Schliemannhoz hasonlóan – teljesen meg volt győződve róla, hogy Homérosz munkája történelmi tényeken alapul, és hogy a trójai háború legendás városát találták meg. Az ásatás folyamán több maradványt is feltárt a különböző rétegekből. Végül összesen 46 réteget különített el a 9 fő építési periódusban. A korábban homéroszi Trójának vélt VI. rétegről végül Blegen azt állapí-

A fellegvár falai Trója VII. időszakában. Ezt a periódust kötik a trójai háborúhoz

Manfred Korfmann, a Tübingeni Egyetem kutatójának portréja

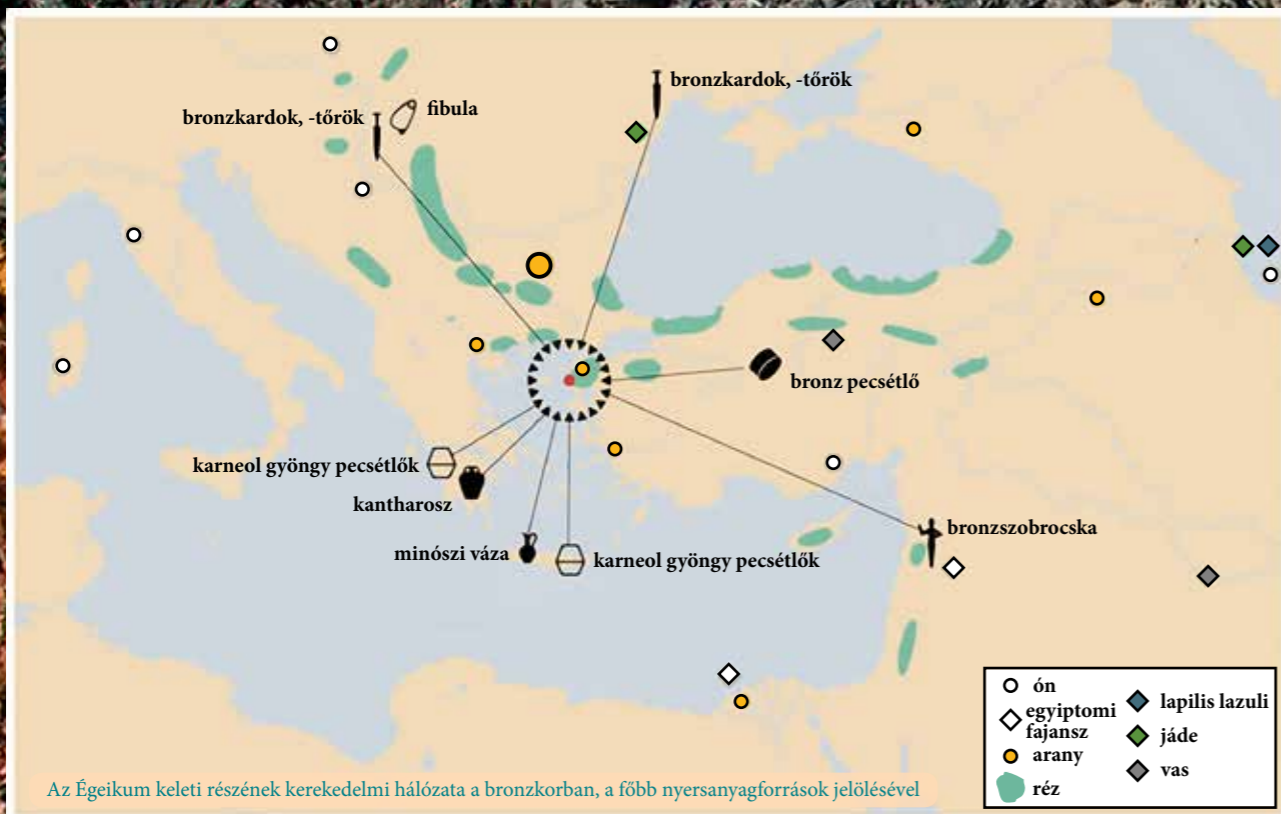
totta meg, hogy valószínűleg földrengés következtében pusztult el. Ezzel ellentétben a Trója VII/A. rétegben egy hatalmas tűzvész nyomait találta meg, melyet ő a görög hadak által okozott pusztításnak tulajdonított. Igaz háborúra utaló leletanyag nemigen került elő, csak mindösszesen egyetlen nyílhegy. Blegen először Kr. e. 1240-re, majd később Kr. e. 1270-re tette a város pusztulását.

69

Blegen feltárásai után sokáig, pontosan 50 évig nem folytak régészeti kutatások az egykori Trójával azonosított területen. Aki újra ebbe a munkába vágta a fejszéjét, az a „régészet pápájaként” tisztelt és a Trója-kutatásra Schliemann óta talán a legnagyobb hatást gyakorló régész, Manfred Korfmann volt. Törökországi kutatásait az 1970-es években kezdte Demircihüyükben. 1982-től a Tübingeni Egyetem Őskori Intézetének professzora és igazgatójaként 1987-ig folytatta törökországi kutatásait Besik Bayen, alig néhány kilométerre Hisarlik-tól. 1988-ban a török kormány kizárólag az ő nevére kiállított exkluzív ásatási engedélyt bocsátott ki Trójára. Így vezetésével a Tübingeni Egyetem és a Cincinnati Egyetem újra nekilátott a kutatásnak, amelyet egészen 2005-ben bekövetkezett haláláig vezetett. Ez alatt az idő alatt rengeteg új információval gazdagította a korszak és a terület kutatását. Az évek alatt irányításával összesen 13.000 m²-t tárt fel közel 370 régész. A kutatások talán legnagyobb eredménye, hogy 1993 augusztusában magnométeres vizsgálattal feltérképezték a fellegvár alatti területet, amellyel megtalálták a fellegvár alatti alsóvárost is, amely így már a maga körülbelül 300.000 m²-ével megfelelt a Homérosz által leírt városnak.

Az alsóváros megtalálásával Trója is a korszak többi uralkodói központjára jellemző képet nyújt. A megtalált nyílhegyek és emberi csontvázak alapján igazolva látta, hogy Trója VI. városa volt a királyi központ, amely a VIIA. periódus végén pusztult el. Az itt végzett feltárások alapján – igaz, azokat csak kisebb területen tudta elvégezni a felszínt borító jóval későbbi hellenisztikus és római kori maradványok miatt – rekonstruálta a VIH. és a VIIA. kori Tróját az al-

körámpák vezettek, és számos monumentális kaput is emeltek, amelyeket oldalról masszív tornyok őriztek. Az épületeknek alig maradt nyoma. Ezek általában kőalapra épültek, vályogtéglából, favázas megerősítéssel. Trója II. két alkalommal pusztult el tűz által. A fellegvártól délre mintegy 9 hektáros területen egy paliszáddal körbevett külső települést találtak. Ez az első időszak, hogy a fellegváron kívül egy nagyobb település létrejön. A kerámia folytatja Trója I. hagyományait, de a II.B. rétegből van először bizonyítékunk fazekaskorong használatára, amely a laposabb tányérok megjelenéséhez vezetett. Trója II.D.-től jelenik meg az a jellegzetes kerámia (az úgynevezett *depos amphiküpellon*), amely a Kárpát-medencei rézkor datálásában is jelentős szerepet játszik. Ez az a réteg, amelyben Schliemann megtalálta az úgynevezett Priamosz-kincset. A tárgyak messzire nyúló kereskedelemre mutatnak egészen Közép-Ázsiától Mezopotámián át a mai Bulgáriáig. Ebben az időszakban Anatólia és Görögország a fejlődés periferiájához tartozott az Egyiptomban, Mezopotámiában és Szíriában kialakuló államokhoz, városi településekhez képest, amelyek már az írást is használták.

Trója III.: Kr. e. 2300–2200 közé datálható. A Trója III–V. közötti rétegek azok, amelyekről a legkevésbé tudunk. Schliemann az első ásatási évadok során ezekben a rétegekben okozta a legtöbb kárt, átvágva és elhordatva őket, azért, hogy megtalálja a homéroszi Tróját. Trója III.-nak három-négy építési fázisa ismert. A Trója II.-ben emelt körámpákat még ekkor is használták. A fellegvárat kőből és vályogtéglából épült házak erdeje borította. A várost a periódus végén lerombolták, aminek oka ismeretlen. A kerámiaanyag alig különbözik a Trója II. időszakétól. Az első három rétegben az erődítésben, a házépítésben, a fazekasságban és a kisplasztikában továbbélő hagyományok alapján sokan külön kezelik ezt az időszakot.

Trója IV.: Kr. e. 2200–2000-re korhatározható. Őt építési szakasza van, amelyet azzal kezdenek, hogy a III. réteg végén, a IV. réteg elején a várost teljesen lerombolják, majd újjáépítik. A város erődítményei nem jelentősek, a házaknak csak a tájolása tér el a korábbi időszakban megszokottól, építési technikája nem.

Trója V.: Kr. e. 2000–1750 között. Öt vagy hat alperiódusra osztják. Erődítésre utaló jelek nem kerültek elő.

sóvárossal együtt, amelyet nemcsak árok, hanem egy rekesztékes fal is körbevett. Ezzel vívta ki a legnagyobb szakmai kritikákat. A feltárt árkot kritikusan vízelvezető csatornaként definiálták, melyet nem védett fal sem, hiszen ennek meglétét csak feltételezte Korfmann. Ugyanígy a domb körüli területen a fal és a védőárok miatt sűrűn beépített alsóvárost feltételezett, amely azonban nem bizonyítható az említett kis felületű feltárások miatt.

Korfmann munkái elismeréseként megkapta a török állampolgárságot, középső névnek pedig felvette az *Osmant*. 2005 augusztusában azonban váratlanul elhunyt. Érdemei felbecsülhetetlenek a késő bronzkori Égeikum kutatásában. Mi sem mutatja ezt jobban, hogy az általa teremtett iskola azóta is folytatja az általa megkezdett munkát.

A város látképe Trója VI. rekonstrukciója alapján

A trójai feltárások eredményei

A közel 150 év alatt végzett négy nagy régészeti feltárás alapján Trója 9 fő építési/települési időszakát az alábbiak szerint lehet rekonstruálni:

Trója I.: A Kr. e. 3000–2550 közé keltezhető település. Számos késő neolitikus/khalkolitikus lelőhelyet találtak Trója környékén és Imbrosz szigetén. A legkorábbi település Trója maga, amely egy kis falu volt ekkortájt, amelyet ovális kőfal vett körül. Az ásatások során összesen 15-16 építési alfázist különítettek el. A házak kőből és vályogtéglából épültek, és néhány ezek közül megaron típusú volt: egy központi helyiséggel és az azt kiegészítő, oszlopok tartotta előhelyiséggel. Az itt készült kerámia sötét színű, kézzel formált volt és jellegzetes rajta a fehér inkrusztáció [berakásszerű díszítés – a szerk.]. Habár a fémanyag jelentős része még rézből készült, a közeli Beşiktepén a Trója I.-vel egykorú rétegben már bronzleletek is előkerültek. Az építészet és a leletanyag alapján jó párhuzamokat lehet találni az Égeikum északi szigetein és a part mentén is.

Trója II.: Kr. e. 2550–2300 között létezett. Területileg látványosan kisebb, mint a megelőző korszak települése, ennek oka, hogy a későbbi települések jelentősen rombolták ezt a réteget. 8 építési fázisát különítették el. A fellegvárat körülvevő vályogtéglafalhoz

A házak építészetileg a IV. réteghez hasonlóak, de a házak belsejében megjelennek a kupolás kemenécek. Az ehhez a réteghez tartozó házak a fellegvár nyugati oldalán kerültek elő, ami a növekedésre utal. Ezért nem tudni, hogy az V. réteg végén miért rombolják le a fellegvárat teljesen. Trója IV–V. valószínűleg egy régészeti kultúra összetartozó két periódusa, amely belső-anatóliai és kelet-égekumi kapcsolatokkal rendelkezett. Az anatóliai hatást az úgynevezett vörös keresztos tálak megjelenése mutatja, míg az égekumi kapcsolatokra a minószi importok utalnak.

Trója VI.: Kr. e. 1750–1300. Trója VI. kezdetét fontos innovációk jelzik. Először is megjelenik a háziasított ló. Másodszer megjelenik egy új, szürke, korongolt, jól égetett kerámia, amit a görögországi középső helladikus minúiai szürke áruval azonosítanak. Habár csak a kerámia egy kis része import, de megtalálhatók közöttük minószi, mükénéi, ciprusi és levantei darabok is. Éles kulturális törés van ugyanakkor Trója V. és Trója VI. rétegei között, amely az élet minden területén kimutatható. Mint látjuk, a görög szárazfölddel való kapcsolat a korai Trója VI.-ban jelenik meg először, és a réteg élete során egyre erőteljesebbé válik. Ebben az időszakban a város öt-hat építési fázisát lehet elkülöníteni. A legutolsó a Trója VIH. A periódus végére a fellegvár falai mintegy 2 hektáros területet zárnak körbe. A külső fal lópatkóalakban maradt meg, ami északkeletről nyugatra ível, és 5 kapu vágta át. A falak nagy méretű, faragott mészkőtömbökből épültek, vastagságuk elérte az 5 métert, magasságuk pedig a 8 métert is. Számos torony épült a falhoz. A déli kaputól burkolt és csatornázott utca vitt a fellegvárba. A falakon belül nagy, kétszintes, szabadon álló épületek voltak kőfalakkal, és mindegyik más és más elrendezést mutat. Megaron típusú épületek is megjelennek még, de itt is a pillérekkel vagy oszlopokkal alátámasztott, szabálytalan alaprajzú termek a jellemzők. A masszív falakkal épült házaknak nem voltak földszinti ablakaik, amelyek talán így védelmi funkcióval is szolgáltak a vezető családok közötti összetűzések alkalmával. Az előkelő családok által lakott házak mind az erődítményfal mentén helyezkedtek el. A fellegvár egy nagy méretű alsóvárossal volt körülvéve. A maradványait hellenisztikus és római kori épületek romjai fedik, ezért nehezen feltárható. Ezt a nagy, külső telepet egy mintegy 30 hektáros területet körbefogó, sziklába vágott védel-

mi árok vette körül. A külső település létrejötte azt sugallja, hogy a fellegvár királyi székhellyé válhatott. Magát a palotát nem találták meg: vagy azért mert a későbbi idők építkezései szétrombolták, vagy pedig azért nem, mert nem is volt. Az erőd pusztulását az összeomlott masszív falak alapján valószínűleg földrengés okozta.

Trója VIIA.: Kr. e. 1300–1180. A VIH. periódus végén leomlott falakat gyorsan újjáépítették. Számos, a fellegvárban lévő épületet újrahazsnoítottak. Az üres térségeket kisebb házakkal építették be. A házak mérete csökkent, ezért a tárolóedényeket a padlóba süllyesztve használták. Az újjáépített fal külső oldalához újabb tornyokat és mellvédet emeltek, de ebben az időben a falon kívül is épülnek új épületek, sőt az alsóváros területe nagyobb lett Trója VI.-hoz képest. Ha elfogadjuk, hogy Trója egy háborúban pusztult el, akkor leginkább Trója VIIA. horizontja kapcsolható össze háborús cselekményekkel. Embri maradványokat találtak a házakban és az utcákon, az északnyugati bástyákban pedig egy csontvázra bukkantak koponyasérülésekkel és törött állkapoccsal. Előkerült három bronz nyílhegy is, kettő az erődben, egy pedig a városban. Trója VIIA. pusztulását pedig esetleg a háború végén bekövetkező tűzvész okozhatta.

Trója VIIIB.: Kr. e. 1180–950. Trója VIIIB. első fázisa (VIIIB1.) valószínűleg a VIIA.-ban elpusztult település folytatása. A fellegvár külső és belső oldalán lévő házakat újjáépítik, a fellegvár falát újrahazsnoítják, a kerámia is hasonló, leszámítva talán azt, hogy megjelenik néhány kézzel formált „barbár áru”. Ebbe a rétegbe tartozó házban került elő az egyetlen bizonyíték az írás használatára a késő bronzkori Trójában, ami egy bronzpecsétlő, amelyen luvi nyelven az írnok neve olvasható. A korszak kései szakaszában egy új építési technika és egy kézzel készült, bütykös kerámia jelenik meg. Mindkettőt meg lehet találni Délkelet-Európában és végig a Fekete-tenger partja mentén is. Mindez újonnan bevándorló népességre utal. A VIIIB. szakasz már egészen a vaskorig nyúlik el. Mindkét fázisa tűzben pusztul el.

Trója VIII–IX: Kr. e. 800–500. A görög kori Ilión legrégebbi házai a 8. század végére keltezhetőek. A Trója romjain létrejövő kései város lényegében egészen a római korig prosperál, míg aztán végleg elhagyják lakói az ősi település vidékét.

MISZLER TAMÁS

A vikingek újvilági kutatója:
Helge Ingstad
(1899–2001)

A norvég Helge Ingstad a világon mindenhol arról ismert, hogy régész feleségével, Anne Stinevel együtt tárták fel az észak-amerikai viking telepeket, amely területet a sagairodalom csak *Vinland*ként ismer. Helge Ingstad hosszú és igen színes életet élt: jogi doktorátussal antropológiai és régészeti kutatásokat végzett, miközben több alkalommal a norvég kormány hivatalnokaként képviselte országát a hideg, kopár északi tájakon. Számos könyvben örökítette meg kutatásait és az arktikus élet szépségeit, annak nehézségeivel együtt.

Helge Ingstad 1932-ben

Helge Marcus Ingstad 1899-ben látta meg a napvilágot az észak-trøndelagi Meråkerben. Családja 1915-ben költözött az Atlanti-óceán partján fekvő norvég nagyvárosba, Bergenbe, ahol az ifjú Ingstad a nagy múltú Bergen Katedralskoleban végezte középiskolai tanulmányait. A középiskola után jogásznak tanult, és 1922-ben szerzett jogi doktorátust, majd a katonai szolgálat után egészen 1926-ig ügyvédként praktizált, amikor is felhagyott a paragrafusok értelmezésével, és Kanadába utazva közel négy évig prémvadászként kereste kenyerét. Hazatértekor először tett tanúbizonyosságot írói vénájáról: 1931-ben jelent meg *Prémvadász-élet Észak-Kanada indiánjai között* című műve, amely antropológiai megközelítésben mutatta be a helyi indián törzsek életét.

Miután 1905-ben Norvégia függetlenné vált Svédországtól, a norvég külpolitika szándéka az volt, hogy régi területeit visszaszerezze. A kelet-grönlandi Myggbuktában 1922 óta működött egy rádió- és meteorológiai állomás, ahol 1931. június 27-én Hallvard Devold négy társával kitzúta a norvég zászlót, és a területet a király nevében a norvég korona részének

A norvég korona az 1930-as évek elején nagy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy Kelet-Grönlandot – Grönland a dán korona része – az országhoz csatolják. Norvégia jogalapja erre természetesen megvolt, hiszen a középkorban norvég és izlandi származású telepesek is éltek a szigeten, egészen a 14. századig, amikor is a sziget elnéptelenedett. Dánia fennhatósága alá Grönland Izlanddal és a Feröer szigetekkel együtt később úgy került, mint a norvég dominium része. A napóleoni háborúkat Északon lezáró 1814-es kielői béke értelmében azonban az észak-atlanti szigetek továbbra is Dánia részei maradtak, nem kerültek Norvégiával együtt Svédországhoz.

